

ตราสัญลักษณ์ในงานพระราชพิธี

Symbol of the Ceremony

อาจารย์ศิริ หนูแดง

สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ วิทยาลัยเพาะช่าง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

อีเมล : Siri_nudang@hotmail.com โทร. 081-5836653

Siri Nudang

Division of Visual communication Design, Pohchang Academy of Arts

Rajamangala University of Technology Rattanakosin.

บทคัดย่อ

ตราสัญลักษณ์เป็นสัญลักษณ์สำหรับการสื่อสารสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างมี นัยยะประสงค์ ตราสัญลักษณ์มีบทบาทสำคัญต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีการสร้างตราสัญลักษณ์สำหรับงานพระราชพิธี เฉลิมพระเกียรติในวาระโอกาสพิเศษต่างๆ และเป็นธรรมเนียม ประเพณีมา ถึงรัชกาลปัจจุบัน โดยทั่วไปการสรรหาแบบตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติ มีอยู่ 2 วิธีการคือ วิธีการมอบหมายให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ออกแบบกับวิธีการจัดการประกวดเพื่อนำขึ้นขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและพระราชทานเป็นตราสัญลักษณ์สำหรับงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระเกียรติในวาระพิเศษต่างๆ เหล่านั้น วิธีการออกแบบตราสัญลักษณ์ เริ่มแรกผู้ออกแบบต้องรู้กรอบแนว ความคิดหลัก (Concept) ของตราสัญลักษณ์ มีการออกแบบภาพร่าง และมีการสร้างสรรค์ผลงานจริงที่

สมบรูณ์ถูกต้องเป็นขั้นตอนสุดท้าย ตราสัญลักษณ์ที่ดีควรมีความงดงามตามหลักสุนทรียภาพ มีความง่าย ชัดเจนสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของสังคมนั้นๆ

ตราสัญลักษณ์ “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2557” เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อสารถึงความรักความเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเหล่าปวงชนชาวไทย ในขณะเดียวกัน ก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความปิติยินดี ความจงรักภักดี ความศรัทธาเทิดทูนเคารพบูชาจากเหล่าอาณาประชาราษฎร์ ถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตราสัญลักษณ์จึงเป็น **พลวัตสัญลักษณ์** ซึ่งขับเคลื่อนเพื่อสืบทอดในใจชาวประชาอยู่ตลอดเวลา

คำสำคัญ ในหลวง, ตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติ, สัญลักษณ์

Abstract

Symbolic emblem is a sign for building understanding between a sender and a receiver, both significantly and purposely. It plays a role in Thai monarchy from the old time to the present. In the reign of King Rama 5, symbolic emblem was initiated for the royal function of the honored celebration and several special occasions. This tradition has been practiced until now. In general, designing a symbolic emblem for the royal celebration can be done in two ways: 1) to assign an expert on design of royal emblem and 2) to hold a contest of designing a

royal emblem and to subsequently present to the King to take into consideration. In designing a royal emblem, a designer is first required to understand the concept of a royal emblem. Secondly, the designer sketches the emblem. Lastly, the emblem is created in according to the perfect and correct way. A good royal emblem should contain estheticism and simplicity to suit the customs and traditions of the society.

The royal emblem of “The Celebration on the Auspicious Occasion of His Majesty the King’s 7th Cycle Birthday Anniversary, 5th December 2011” represents His Majesty the King’s love and kindness towards Thai citizens. At the same time, it shows the delight, royalty, faith, respect and veneration of Thai subjects to His Majesty the King. A symbolic emblem is a dynamic sign driving Thai people’s hearts at all times.

Keywords : His Majesty the King, Royal Emblem of Royal Celebration, Sign

ตราสัญลักษณ์เป็นสัญลักษณ์สำหรับการสื่อสารสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างมีนัยยะประสงค์ ผู้ส่งสารถ้าสร้างสัญลักษณ์ได้มีประสิทธิภาพดีเท่าใดการสื่อสารก็จะราบรื่นไร้อุปสรรคดีขึ้นเป็นเงาตามตัวไปเท่านั้น การยอมรับและความเข้าใจในตราสัญลักษณ์ถือเป็นความจงรักภักดีต่อตราสัญลักษณ์นั้น และนั่นคือบทสรุป ที่ตามมาเมื่อผู้รับสารได้รับสารโดยการปฏิสัมพันธ์จากสื่อที่ถูกต้องและเหมาะสม

สัญลักษณ์ หมายถึง สื่อความหมายที่แสดงนัยหรือเงื่อนไขความคิด เพื่อบอกให้ทราบถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งไม่มีผล ต่อการปฏิบัติ แต่ที่มีผลต่อการรับรู้ ความรู้ หรือทัศนคติ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2556 : 18) และสามารถใช้แทนสิ่งที่เป็น นามธรรม รูปธรรม (โกสุม สายใจ และบำรุง อิศรกุล, 2540 : 20) จะเห็นได้ว่าตราสัญลักษณ์มีความสำคัญสามารถสื่อ ความหมายได้โดยไม่ต้องมีคำบรรยาย ดังคำกล่าวที่ว่า “ภาพสัญลักษณ์ภาพหนึ่งมีค่าเท่ากับคำพูดพันคำ” (อ๋างใน เสอสม สถาปิตานนท์, 2540 : 30)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการปกครอง ระบบพระมหากษัตริย์อย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัย มีการใช้ตราสัญลักษณ์มาช้านาน แต่ที่มีหลักฐานยืนยันเป็นที่ประจักษ์ชัดคือ สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพบในหนังสือจดหมาย เหตุ ลา ลูแบร์ เขียนโดย ซิมอง เดอ ลา ลูแบร์ (Simon de La Loubere) เอกอัครราชทูตแห่งราชสำนักของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เดินทางเข้ามาในอาณาจักรอยุธยา เมื่อครั้งรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพำนักอยู่ในพระนครศรีอยุธยา นาน 3 เดือน 6 วัน (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2556 : 45) พบหลักฐานการประทับตราพระราชลัญจกรเป็นรูป พระนารายณ์ทรงครุฑ ประทับในเอกสารต่างประเทศ ซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อว่า เป็นตราพระราชลัญจกรประจำพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่ง กรุงศรีอยุธยา

ภาพที่ 1 ตราพระราชสัญลักษณ์เป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑ
ที่มา : วิกิพีเดีย. (2558) ตราแผ่นดินของไทย วันที่สืบค้น 9 กันยายน 58
จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

สำหรับการใช้ตราสัญลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ไทย มีการใช้มาตลอดแต่พบหลักฐานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและแพร่หลายมากในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 มีแบบตราสัญลักษณ์ ใช้เฉลิมพระเกียรติในโอกาสต่างๆ เช่น ตราสัญลักษณ์ งานพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก อันเป็นงานพระราชพิธีสมโภชเนื่องในวาระที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงครองราชสมบัติได้ยาวนานกว่าอดีตบูรพกษัตริย์โดยทรงโปรดเกล้าให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงออกแบบตราสัญลักษณ์ เพื่อเป็นแบบปักหน้าบัตรรอง (ตาลปัตร) สำหรับถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ในงานพระราชพิธีทักษิณานุประทานในครั้งนั้น โดยทรงออกแบบเป็นรูปพระนารายณ์ทรงสุบรรณ

ภาพที่ 2 ตาลปัตรพิธีราชมังคลาภิเษก

ที่มา: อนุรักษ์ภัทร จันทวิช. (2538.) ตาลปัตรพัตยศบนศาสนาสนวัตถ.

กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ลักษณะของตราสัญลักษณ์พระนารายณ์ทรงสุบรรณ (ครุฑ) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ มีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์มีใจความ ตอนหนึ่งว่า “ครุฑพ่าห์ที่เขียนมานี้งามนักจะว่าไม่ใช่อัดไม่ได้อยู่ห่างที่กระดิกได้อยู่ เป็นที่พอใจมาก ฉันทสังเกตเห็นได้ในดวงตราว่านาคโคที่อยู่เหมือนกันแต่หางเห็นจะยาวกว้างออกไปสักหน่อย ถ้าจะปักพัดคงจะงาม” (สุจิตร์นิทรธการ ศิลปกรรมบนตาลปัตรเนื่องในวันนริศ : 2554) และงานออกแบบภาพในรูปของตราสัญลักษณ์เพื่อใช้ปักหน้าพัดรองถวายพระภิกษุสงฆ์ในงานพระราชพิธีทักษิณานุปทานถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื่องในวโรกาสที่รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระชนมายุเสมอรัชกาลที่ 2 ซึ่ง “สมเด็จพระครู” ทรงออกแบบโดยทรงนำพระปรมาภิไธยย่อ อ.ป.ร. และ จ.ป.ร. มาจัดวางอยู่ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎจักรี ในกรอบกลีบบัวยอดซุ้มเรือนแก้ว ขนาบด้วยภาพกระบี่ชูและ ครุฑพ่าห์

ในท่าถลาหะหันเศียรลงเบื้องล่าง หน้าหน้าเข้าหาพระปรมาภิไธยย่อ (สุจิตร์นิทรศการศิลปกรรม บนตาลปัตรเนื่องในวันนริศ : 2554) มีลักษณะรูปแบบแปลกตา มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบเพื่อแก้ปัญหา พื้นที่ว่างที่จำกัดได้อย่างลงตัว

ภาพที่ 3 พัดชนมายุสมมงคล พัดรองสำหรับงานพระราชพิธีพระชนมายุสมมงคล
รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระชนมายุเสมอรัชกาลที่ 2 พุทธศักราช 2452
ที่มา : สุจิตร์นิทรศการศิลปกรรมบนตาลปัตร
เนื่องในวันนริศ. มหาวิทยาลัยศิลปากร. พ.ศ. 2545

ในสมัยรัชกาลปัจจุบัน การใช้ตราสัญลักษณ์ สำหรับเป็นตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติ ยังคงมีบทบาท และเป็นธรรมเนียมประเพณีที่มีความสำคัญ ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ได้มีตราสัญลักษณ์ที่จัดทำขึ้นใน วาระสำคัญๆ อยู่เสมอ เช่น

1. พระราชพิธี ฉลองสิริราชสมบัติครบ 25 ปี
2. พระราชพิธี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530
3. พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกวันที่ 2 กรกฎาคม 2531

4. งานฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี พุทธศักราช 2549

5. งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550

6. งานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2535

7. งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542

ในปีพุทธศักราช ปี 2444 ในวาระที่พระชนมายุ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 เวียนมาบรรจบครบ 7 รอบ เมื่อ 5 ธันวาคม 2554 คณะรัฐบาลโดยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบ จัดงานเฉลิมฉลอง เนื่องในวาระสำคัญนี้ จึงได้แจ้งสำนักพระราชเลขานุการ เพื่อนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ชื่อพระราชพิธี และชื่อการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานชื่อพระราชพิธี และชื่อการจัดงานเฉลิมพระเกียรติว่า “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” และชื่อการจัดงานเฉลิมพระเกียรติว่า “งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาส พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” ชื่อภาษาอังกฤษว่า “The Celebrations on Auspicious Occasion of His Majesty the King’s 7th Cycle Birthday Anniversary 5th December 2011” และสำหรับการจัดงานพระราชพิธีมหามงคลฯอันเนื่องในวาระ สำคัญนี้ ตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติ จัดว่าเป็นหลักฐานรูปธรรมที่สำคัญในการบอกเล่าเหตุการณ์ ในวาระมหာ

มงคลครั้งนี้ กระบวนการที่จะได้มา ซึ่งรูปแบบตราสัญลักษณ์มีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่งเช่นกัน

โดยทั่วไปการสรรหาแบบตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวาระสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ผ่านมามีอยู่ 2 วิธีการคือ

1. **วิธีการมอบหมาย** ให้ผู้มีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญในการออกแบบตราสัญลักษณ์ เป็นผู้ออกแบบอย่างเช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงได้รับการไว้วางพระราชหฤทัย จากพระมหากษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงในการออกแบบตราสัญลักษณ์อยู่เสมอ สำหรับในสมัยรัชกาลปัจจุบัน การออกแบบตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติเนื่องในวาระสำคัญต่าง ๆ นั้น มักจะมอบหมายให้สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบ โดยนายช่างศิลป์ผู้เชี่ยวชาญที่เคยออกแบบตราสัญลักษณ์มีดังนี้

1.1 พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 ออกแบบโดย นายพินิจ สุวรรณบุณย์

ภาพที่ 4 ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 ที่มา : วิกิพีเดีย. (2555). พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

1.2 พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกวันที่ 2 กรกฎาคม 2531
ออกแบบโดยนายสุนทร วิไล

ภาพที่ 5 ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกวันที่ 2 กรกฎาคม 2531
ที่มา : วิกีพีเดีย. (2555). พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก พ.ศ. 2531
สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

1.3 งานฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี พุทธศักราช 2549 ออกแบบ
โดยนายสมชาย ศุภลักษณ์อำไพพร

ภาพที่ 6 ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติ 60 ปี พุทธศักราช 2549
ที่มา : วิกีพีเดีย.(2555). ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 พุทธศักราช 2549.
สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

1.4 งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ออกแบบโดยนายสุเมธ พุฒพวง

ภาพที่ 7 ตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550.

ที่มา : วิกิพีเดีย.(2555). ตราสัญลักษณ์งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550.

สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

2. วิธีการจัดการประกวด เพื่อคัดเลือกสรรหาแบบตราสัญลักษณ์ เป็นวิธีการประกาศให้ผู้สนใจที่มีความรู้ความสามารถทางการออกแบบตราสัญลักษณ์ เข้ามามีส่วนร่วมในการประกวดเพื่อคัดเลือกแบบตราสัญลักษณ์ ที่งดงาม และสมบูรณ์ที่สุด สำหรับเพื่อนำขึ้นขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย และพระราชทานเป็นตราสัญลักษณ์สำหรับงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระเกียรติฯต่างๆต่อไปอย่างเช่น

2.1 ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี พระราชพิธีกาณูจนาภิเษก พุทธศักราช 2539 ออกแบบโดยนางสาววิยะดา เจริญสุข

ภาพที่ 8 ตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พุทธศักราช 2539
ที่มา : หอบรรณสารสนเทศ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี (2541).
สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558.

จาก <http://archive.lib.kmutt.ac.th/index.php?option>

2.2 พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ
5 ธันวาคม 2542 ออกแบบโดย นายนิรันดร์ ไกรสรรัตน์

ภาพที่ 9 พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542
ที่มา : วิกีพีเดีย. (2555). พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ
5 ธันวาคม 2542

สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

2.3 พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ
5 ธันวาคม 2554 ออกแบบโดย นายศิริ หนูแดง

ภาพที่ 10 ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ
5 ธันวาคม 2554

ซึ่งทั้ง 2 วิธีการมีกระบวนการในการคิดสรรเพินหาตราสัญลักษณ์ที่คล้ายกันคือ ตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คัดเลือกตัดสินตราสัญลักษณ์ในขั้นต้น จากนั้นนำแบบตราสัญลักษณ์ที่ผ่านการ คัดเลือกแล้วนั้น นำขึ้นทูลเกล้าถวายแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย เป็นขั้นตอนสุดท้าย แล้วทรงพระราชทานแบบตราสัญลักษณ์มาประกาศใช้ อนึ่งการสรรหาแบบตราสัญลักษณ์โดย ใช้กระบวนการประกวดนั้น จะมีผู้มีความรู้ความสามารถทางการออกแบบตราสัญลักษณ์ที่หลากหลาย และแตกต่างกันทั้งองค์ความรู้ทักษะฝีมือ และวิธีการคิด ฉะนั้นรูปแบบของตราสัญลักษณ์ที่ได้จากการประกวดในแต่ละครั้งจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป

สำหรับวิธีการออกแบบตราสัญลักษณ์นั้น จะขอยกตัวอย่าง การออกแบบตราสัญลักษณ์ งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 ซึ่งเป็นแบบตราสัญลักษณ์ของข้าพเจ้าที่ได้รับ พระบรมราชวินิจฉัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ใช้เป็นแบบตรา สัญลักษณ์ของงานพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 ทำให้ข้าพเจ้าได้มีประสบการณ์สัมผัสกับกระบวนการ คัดเลือก คัดกรองจะมาแล้ว สู้กันฟังดังนี้

วิธีการออกแบบตราสัญลักษณ์

ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ทุกครั้ง ผู้ออกแบบต้องรู้กรอบ แนวความคิดหลัก (Concept) ของตราสัญลักษณ์ เป็นอันดับแรก เพื่อว่า จะทำให้ผู้ออกแบบวางกรอบแนวทาง ในการออกแบบได้ตรงเป้าหมาย หน่วยงานที่จัดประกวด ซึ่งในการประกวดออกแบบตราสัญลักษณ์ฯ ครั้งนี้ กรมศิลปากรได้กำหนดกรอบแนวคิด มีใจความหลักๆ คือ เป็นตราสัญลักษณ์ ที่กำหนดให้แสดงถึงความหมายและระบู้ข้อความ “พระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” จะต้องแสดงให้เห็นถึง พระเกียรติคุณและพระบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมแสดงให้เห็นประจักษ์ในศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดจนเอกลักษณ์ของชาติ อย่างถูกต้อง แสดงให้เห็นประจักษ์ในความภาคภูมิใจ ที่ชาวไทยมีพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระปรีชาชาญยิ่ง และแสดงให้เห็นเกียรติคุณ ของชาติไทยที่มีความ เจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาล

ประเด็นหลักในการออกแบบ (Key Word) ที่ต้องถอดความคือ พระเกียรติคุณ และพระบุญญาธิการของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความภาคภูมิใจที่ปวงชนชาวไทยมีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ศิลปวัฒนธรรมไทย เอกลักษณะของชาติไทยที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่ โบราณกาล ในการออกแบบครั้งนี้ข้าพเจ้าจะใช้การแทนความคิดของคำว่า “พระเกียรติคุณและพระบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ด้วยภาพของพระมหาพิชัยมงกุฏ และพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร.

ภาพที่ 11 ภาพของพระมหาพิชัยมงกุฏ และพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร.
ที่มา : สถาบันพระมหากษัตริย์ (2542). พระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย และพระนาม
สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2558.

จาก <http://www.ohm.go.th/th/monarch/signature>

ในประเด็นต่อมา “ความภาคภูมิใจที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” สำหรับข้าพเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านทรงเป็นแบบอย่าง ที่ดีที่สุดแต่ที่ข้าพเจ้ามีความประทับใจเป็นพิเศษ จะเป็นเรื่อง ของพระราชจริยาวัตร ความประหยัดเรียบง่ายของพระองค์ท่านเป็นหลัก โดยเฉพาะเรื่องการใช้ยาสีพระทนต์ ที่ทรงใช้ อย่างประหยัด และคุ้มค่า จึงวางกรอบแนวทางในการออกแบบ จะให้ตราสัญลักษณ์มีรูป ลักษณะในรูปแบบ ที่เรียบง่าย

ภาพที่ 12 หลอดยาสีพระทนต์พระราชทาน

ที่มา : เจ้าพระยานิวิศ (2552). ยาสีพระทนต์ของในหลวง.

สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2558.

จาก <http://www.chaoprayanews.com/>

แนวคิดในประเด็นต่อมาคือ “ศิลปวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์
ของชาติไทยที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาล” ข้าพเจ้าจะกำหนดให้
ลักษณะของภาพตราสัญลักษณ์โดยรวมออกมาในรูปแบบลักษณะของภาพ
ศิลปะไทย

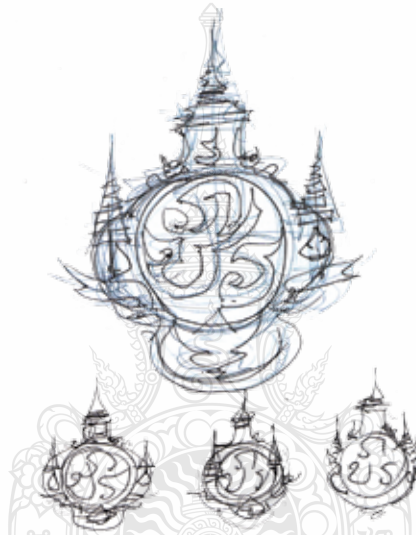
ภาพที่ 13 ลักษณะรูปแบบไทย

แนวคิดในการวางข้อความ “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” จะกำหนดรูปแบบ ข้อความ
ในแพรแถบให้มีความงดงามและกลมกลืนกับองค์ประกอบหลักของภาพ

ภาพที่ 14 การจัดวางแพรแถบ

เมื่อสรุปประเด็นโดยรวมแล้วก็มาทำการออกแบบภาพร่าง (Sketch Design) เพื่อค้นหาแนวทางของรูปร่าง และรูปทรง (Shape & Form) โดยรวมอย่างคร่าวๆ ก่อนจะเพิ่มเติมรายละเอียดในขั้นตอนต่อไป

ภาพที่ 15 การออกแบบภาพร่าง (Sketch Design) เพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสม

ในการออกแบบภาพร่าง ข้าพเจ้าได้กำหนดประเด็นสำคัญอันดับแรกคือสิ่งที่มาใช้เป็นสัญลักษณ์

พระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ พระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร. เมื่อนำมาเป็นภาษาสัญลักษณ์ จะต้องสร้างความสำคัญและโดดเด่น โดยกำหนดให้มีขนาดของภาพที่ใหญ่กว่าองค์ประกอบอื่นๆ รวมไปถึงการจัดวางในตำแหน่งที่เด่นและชัดเจนคือ จุดตรงกลางของตราสัญลักษณ์ จากนั้นกำหนดองค์ประกอบอื่นๆจนครบตามแนวคิดหลักที่กำหนดไว้แต่ต้น

ภาพที่ 16 การออกแบบภาพร่างละเอียดในรูปแบบต่างๆ
เพื่อค้นหาตราสัญลักษณ์ที่เหมาะสม

ภาพที่ 17 แบบภาพร่านำมาสร้างเป็นแบบภาพตราสัญลักษณ์

ตราสัญลักษณ์ที่ออกแบบจากแนวคิดหลักที่วางไว้ในครั้งแรก ได้นำมาสร้างเป็นงานจริง ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Illustrator) จนสำเร็จ และได้ส่งเข้าร่วมประกวดกับแบบตราสัญลักษณ์อีก 112 แบบ จนได้รับคัดเลือก ให้เป็นแบบ 1 ในจำนวน 3 แบบ เพื่อนำขึ้นกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย อนึ่งก่อนที่จะนำแบบตราสัญลักษณ์ขึ้นทูลเกล้าฯ ในครั้งนั้นคณะกรรมการได้เชิญผู้ออกแบบที่ได้รับการคัดเลือก 3 คนสุดท้ายมารับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการและให้ปรับแก้ในส่วนประกอบรายละเอียดปลีกย่อยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับแบบตราสัญลักษณ์ของข้าพเจ้านั้นได้ปรับแก้สีพื้นหลังตัวอักษรพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร. ให้มี

ความเข้มชัดเพิ่มขึ้นโดยการปรับสีพื้นหลังจากสีฟ้าขาวมาเป็นสีน้ำเงินเข้ม ไล่น้ำหนักเฉดสี ปรับลายกนกในพื้นที่ระหว่างครุฑกับแพรแถบให้มีลวดลาย น้อยลงและเรียบง่ายขึ้น กรมศิลปากรได้นำแบบตราสัญลักษณ์ที่ได้ผ่านการ คัดเลือกทั้ง 3 แบบ มอบผ่านทางสำนักพระราชเลขาธิการนำขึ้นกราบบังคมทูล เกล้าถวายแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงมีพระบรมราช วินิจฉัยและทรงมีพระราชกระแสลงมาว่า ได้ทรงเลือกแบบตราสัญลักษณ์ ของข้าพเจ้า แต่โปรดให้เปลี่ยนเอาครุฑออก และทรงให้ใช้กระต่ายอันเป็น ส่วนประกอบอยู่ในแบบตราสัญลักษณ์ของนายเจริญ มาบุตร ซึ่งเป็นเจ้าของ แบบตราสัญลักษณ์ 1 ใน 3 ของผู้ที่ได้รับการคัดเลือกแบบตราสัญลักษณ์ ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 18 ภาพแบบตราสัญลักษณ์หลังปรับแก้เรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ในครั้งแรก

ต่อมาข้าพเจ้าได้นำภาพกระต่าย จากแบบตราสัญลักษณ์ของ นายเจริญ มาบุตร มาตกแต่งด้วยโปรแกรมแต่งภาพ คอมพิวเตอร์ (Photoshop) แล้วนำมาจัดองค์ประกอบเข้าในตราสัญลักษณ์ใหม่ พร้อมปรับแต่งลายกนกที่ประกอบด้านข้างกระต่ายเพิ่มเติม เพราะ การปรับเปลี่ยนรูปจากครุฑ มาเป็นกระต่าย พื้นที่ว่าง โดยรอบตัวกระต่าย ต้องมาปรับเปลี่ยนลวดลาย ประกอบใหม่อีกครั้ง เพื่อให้มีความสอดคล้อง และลงตัวยิ่งขึ้น

ภาพที่ 19 ภาพตราสัญลักษณ์ของนายเจริญ มาบุตร
ที่มา : นิทรรศการตราสัญลักษณ์ (2554). พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ.

สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2558.

จาก <https://ngbangkok.wordpress.com>

ภาพที่ 20-21 ตราสัญลักษณ์ก่อนกับตราสัญลักษณ์หลังจากปรับใส่รูปกระต่ายแล้ว

เมื่อปรับเปลี่ยนเสร็จแล้วได้นำแบบตราสัญลักษณ์ฯ ที่ผ่านการปรับแก้ไขตามพระบรมราชวินิจฉัยแล้ว นำส่งขึ้นทูลเกล้าไปอีกครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกระแสกลับมามาว่า “กระต่าย ดูแล้วหนักไม่ว่องไว” สำหรับตราสัญลักษณ์ที่ปรับเสร็จแล้วและนำขึ้นทูลเกล้าในครั้งนี้ ซึ่งถ้าพิจารณาโดยรวมแล้วก็มีความงดงามอยู่แล้วในระดับหนึ่งแล้ว แต่ด้วยสายพระเนตรที่เข้าใจในความงามและสุนทรียภาพของศิลปะ อีกทั้งทรงมีความละเอียดละออ จึงทรงมีพระราชวินิจฉัย ออกมาดังกล่าว

ประเด็นหนึ่งที่ข้าพเจ้าสังเกตเห็นได้จากตราสัญลักษณ์ ที่เกี่ยวเนื่ององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหลายวาระที่ผ่านมาก็คือ พระองค์ท่านจะทรงเน้นเรื่องช่องว่าง ช่องไฟ และความกลมกลืนใน ตราสัญลักษณ์ ให้มีความลงตัวสม่ำเสมอ ไม่มากไม่น้อยมากเกินไปโดยใช้เนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง และมีความหมาย มาจัด

วางสอดแทรกได้อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นตราสัญลักษณ์ครองราช 50 ปี พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2539 (ภาพที่ 22) ที่ออกแบบโดยออกแบบโดยนางสาววิยะดา เจริญสุข (เป็นแบบตราที่ชนะการประกวดตราสัญลักษณ์ โดยกรม ศิลปากรและ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระบรมราชวินิจฉัย เพื่อแก้ไขปรับปรุงแบบตราเพิ่มเติม ก่อนพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปใช้) ก็ให้มีการปรับแก้ในเรื่องของพื้นที่และ จังหวะการวางของเลข 50 ให้มีความกลมกลืนงดงามและลงตัว เลข 50 ปรับแก้ให้มีความสอดคล้องกับพานแว่นฟ้า เพื่อให้ดูกลมกลืนลงตัวงดงามยิ่งขึ้น

ภาพที่ 22 ตราสัญลักษณ์ครองราช 50 ปี พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พุทธศักราช 2539

ที่มา : วิกีพีเดีย (2554). พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พ.ศ. 2539

สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

และในการออกแบบตราสัญลักษณ์ พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 (ภาพที่ 23) ออกแบบโดย นายสุเมธ พุฒพวง นักวิชาการ ช่างศิลป์ 7 กรมศิลปากร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย ให้แก้ไขปรับปรุงแบบตราเพิ่มเติม โดยให้ปรับลักษณะของรูปร่าง (Form) ของฉัตรขาว ให้มีมุมมองกลมกลืนตามการมองเห็นที่เป็นจริงในธรรมชาติ (Perspective) เขียนดอกพิกุลทอง 5 ดอก ดอกพิกุลเงิน 4 ดอก เพิ่มเติมที่แท่นแปดเหลี่ยมรองรับพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ที่มีความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งก็เป็นเรื่องของการจัดวาง ช่องว่าง ช่องไฟ (Space) และความกลมกลืนด้วยเช่นกัน ซึ่งเมื่อตราสัญลักษณ์ฯ เสร็จสมบูรณ์ออกมาแล้ว ปรากฏว่ามีความลงตัวและงดงามสมบูรณ์อย่างไม่มีที่ติ

ภาพที่ 23 ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550
ที่มา : วิกีพีเดีย (2554). ตราสัญลักษณ์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา
สืบค้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2558. จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>

สำหรับตราสัญลักษณ์ พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 ครั้งนี้ก็เช่นกัน เมื่อพระองค์มีพระบรมราชวินิจฉัยแล้ว ทางคณะกรรมการจึงรับสนองพระบรมราชวินิจฉัย นำมาดำเนินการปรับแก้ใหม่อีกครั้ง โดยมอบหมายให้ข้าพเจ้า มาออกแบบและปรับแก้ ซึ่งได้จัดการออกแบบกระต่ายขึ้นมาใหม่ โดยค้นหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ศึกษาอิริยาบถของกระต่ายที่ดูแล้วว่องไว น่ารักน่าเอ็นดู ได้ออกแบบกระต่ายขึ้นมาจำนวน 3 แบบ 3 ลักษณะท่าทาง

กระต่ายแบบท่าทางที่ 1

กระต่ายแบบท่าทางที่ 2

กระต่ายแบบท่าทางที่ 3

ภาพที่ 24 รูปแบบกระต่าย

การออกแบบกระต่ายขึ้นมาใหม่เพื่อให้มีความรู้สึกที่น่ารักสนุกสนานและน่าเอ็นดูจึงได้ออกแบบให้กระต่ายมีรูปแบบผสมผสานลักษณะกึ่งเหมือนจริงและให้สีอ่อนอารมณ์ ความรู้สึกที่เหนือจริงแบบการ์ตูนแต่มีความละเอียดละไมงดงามอย่างไทย จากนั้นได้นำกระต่ายทั้ง 3 ท่าทาง มาปรับและออกแบบขึ้นมาใหม่ แล้วนำไปประกอบ ร่วมกับตราสัญลักษณ์เดิม ปรับรูปแบบตราสัญลักษณ์เป็นจำนวน 12 แบบ

ภาพที่ 25 การปรับรูปแบบตราสัญลักษณ์เป็นจำนวน 12 แบบ

ในการปรับแก้ไขกระต่ายก็ต้องปรับแก้ไขลวดลายรอบพื้นที่กระต่ายไปด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อพื้นที่ว่างเปลี่ยน ลวดลายก็ต้องปรับเปลี่ยนตามเพื่อความสอดคล้องเหมาะสม ในครั้งนี้ข้าพเจ้าได้ปรับเปลี่ยนแพรแถบให้มีความกลมกลืน งดงามละเอียดอ่อนยิ่งขึ้น จากนั้นก็นำภาพตราสัญลักษณ์ทั้ง 12 แบบ นำขึ้นทูลเกล้าถวายอีกครั้ง ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเลือกแบบตราสัญลักษณ์ 1 ใน 12 แบบนั้นพร้อมกับทรงมีพระราชกระแสว่า “กระต่ายดูแล้วมีอารมณ์ดี” ซึ่งแบบตราสัญลักษณ์นั้นก็คือตราสัญลักษณ์ฯ ที่ใช้ใน “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” ในปีมหามงคลที่ผ่านมา

ภาพที่ 26 ตราสัญลักษณ์“พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ
5 ธันวาคม 2554”

ตราสัญลักษณ์เป็นสัญลักษณ์สำหรับการสื่อสารอย่างมีนัยยะมีจุดประสงค์ ระหว่างผู้ส่งสารหรือ เจ้าของตราสัญลักษณ์ และผู้รับสาร คือกลุ่มเป้าหมาย ตราสัญลักษณ์เป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ตราสัญลักษณ์ที่ดีควรจะต้องงดงามตามหลักสุนทรียภาพ มีความง่าย ชัดเจน สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม และจารีตประเพณีของสังคม ซึ่งเมื่อนำตราสัญลักษณ์ไปใช้แล้วก็จะทำให้การสื่อสารนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นไม่ติดขัด สำหรับตราสัญลักษณ์ “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2557” เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อสารระหว่าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเหล่าอาณาประชาราษฎร์โดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทาน ตราสัญลักษณ์ แก่ปวงอาณาประชาราษฎร์ เพื่อสื่อถึงความรัก ความเมตตาและการให้ความรู้ และสุนทรียภาพ รสนิยม ทางศิลปะ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติแก่ปวงชน

ชาวไทย สำหรับประชาชนหรือปวงอาณาประชาราษฎร์ได้นำตราสัญลักษณ์มาใช้ประดับตกแต่ง เพื่อสื่อแสดงถึงความจงรักภักดี ความศรัทธา เทิดทูนบูชา การแสดงออกถึงความปิติยินดี เนื่องในวโรกาสพิเศษแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็น **พลวัต สัญลักษณ์** ขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลาสามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 การสื่อสารตราสัญลักษณ์

พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554

บทสรุป

ตราสัญลักษณ์ “พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554” เป็นตราสัญลักษณ์ ที่มีคุณค่าและความหมายสำหรับคนไทยมากกว่า “ตราสัญลักษณ์ทั่วไป” หาใช่เป็นเพราะว่าตราสัญลักษณ์

นั้นเป็นขององค์พระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทยเท่านั้น แต่เป็นเพราะว่าตราสัญลักษณ์นี้คือ สื่อสัญลักษณ์แทนถึงความรัก ความเมตตาขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อพสกนิกรปวงชนชาวไทยทั้งประเทศ ซึ่งพระองค์ทรงรักและ เมตตาดุจดั่งลูกของพระองค์ ในขณะที่เดียวกันตราสัญลักษณ์เดียวกันนี้ ก็เป็นพลวัตสัญลักษณ์ที่สื่อแทนความจงรักภักดี ความศรัทธาความปิติยินดี จากเหล่าปวงอาณาประชาราษฎร์ชาวไทยทุกคน ไปสู่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทุกคนรักและเทิดทูนบูชาพระองค์ดุจพ่อบังเกิดเกล้าด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- โกสุ่ม สายใจ และบำรุง อิศรกุล. (2540). **การออกแบบนิเทศศิลป์ 2**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏ สวนดุสิต.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). **การออกแบบ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2554). **สูจิบัตรนิทรรศการศิลปกรรมบนตาลปัตร** เนื่องในวันนริศ. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2545). **สูจิบัตรนิทรรศการศิลปกรรมบนตาลปัตร** เนื่องในวันนริศ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสอสม สถาปิตานนท์. (2540). **การออกแบบเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ณัฐภัทร จันทวิช. (2538). **ตาลปัตรพัตยศบนศาสนวัตถุ**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.